

Bir Çınar Şehir

Murat SOYAK

Şimdi uzaklardayım ama unutmadım. Yine tazelendi yara. Varsın, çoğalsın derin sızı. Ak kâğıt ve kalem şahidim olsun. Kuşlar uçmalıyım sana hasret ile aşk ile!..

Şehir ile insan arasındaki ilgi üzerine hep düşündüm. Nedir bizi bir şehre bağlayan ve nedir şehri anlamlı kılan?

Şimdi uzak ilde bir yakının olarak selamlıyorum seni. Ruh ikizini ararmış insanoğlu. İnsanlardan, kitaplardan, şehirlerden yol bulup sana gelsem. Özümdeki ben, sende midir acep?

Uzaklardayım demiştim ama seven için uzaklık nedir ki? Gerçek yakınlık üzerine düşünüyorum. Gönül verince dağ tepe engel değil. Gönül verince uzaklar yakındır elbet.

Ufuk-şehir Bursa, fetih günlerinin hatırası. Sevenlerin çok idi. Seni bayındır kılan erleri, erenleri, pirleri bir kez daha rahmetle anıyorum. Bir vakit misafirin olan seyyah Evliya Çelebi şöyle demişti: “*Bursa ruhaniyetli bir şehirdir.*” Bu hüküm cümlesi, bu tespit benim için ışık olmuştu. Zira dünden bugüne bir gerçekliği, yaşanmışlığı duyuruyordu.

Şimdiki zaman içinde hayatiyetini sürdüren bir başka zaman daha var. Yeryüzüne kaynak olan yeraltı suları gibi. Yeraltı suları derinlerde, sessiz akışını sürdürür. Vakti geldiğinde taşları, kayaları aşır da şırl şırl bir pınar oluverir. Bir dağ yolunda rastlarsanız ona hiç şaşırmayın. Hayat kaynağı su, bizi alıp götürür başka âlemlere. Su izleğinde başlayan yolculuk saklı şehri de açığa çıkarır. İşte ruhaniyet taşıyan izler şehirde, yanı başımızda. Ortak mirasımız olan eserler ‘hız çağı’ denilen şu devirde unutuluyor, ihmal ediliyor. Şehrin tarihî dokusu zarar görüyor. Pınarlar bize küs gibi ve derelerin suyu çekildi. Mahalle arasında, çarşılarda su sesi artık duyulmaz oldu. Topraktan, sudan ‘hızla’ uzaklaşan insanoğlu şimdi endişeli bir hâl içindedir. Hepimizin bu hususta ortak sorumluluğu var diye düşünüyorum. Haksız mıyım?

İnsan, hayat ve zaman arasındaki sağlam bağları da hatırlatıyorsun aziz Bursa!.. Varlığın insana sürur veriyor.

Maziyi bilince bugünü daha sıhhatli değerlendirebiliyoruz. Mukayese ve olup bitenleri çözümlene imkânımız oluşuyor. Bir an için bugünden kopup eski Bursa'yı hayal ediyorum. Elvan çiçeklerden müteşekkil kokular Uludağ'ın rüzgârıyla çarşıları, mahalleleri doldururdu. Birbirinden haberli insanlar vardı. Komşuluk, arkadaşlık hukuku el üstünde tutulurdu. Azizim, vefa vardı; kadirşinaslık vardı. Hasılıkelam muhabbet iklimi kuşatmıştı şehri. Çeşme çevresinde çocuklar “Yağ satarım, bal satarım/Ustam ölmüş ben satarım” diyerek oynarlardı. Su sesleri eşliğinde oynayan o Bursalı çocuklar ne kadar mesuttur!..

Koza Han'da müşteri bekleyen esnaf demli çayını yudumluyor. Şükür makamında mütevekkil bir hâli var. İpek kozası alım satımı için senelerce merkezî bir konumda bulunmuş bu mekân. İpeğin hikâyesi üzerine düşünüyorum. Çile ile örülmüş bir hayat. Kanatlanıp uçmak da var; kavrulup yanmak da var. Hayatın kısa bir özeti de bu değil midir dost? Evet, ipeğin oluş hikâyesi ibretlerle doludur. İnsanın şu dünyadaki varoluş sancısı, istikameti üzerine işaretler sunuyor.

‘Bursa ipeği’ ile gönül yurduna, deruni âleme adım adım bir yolculuk. Bursa, tarihî birikimi, eserleri, efsaneleri ile iç zenginliği taşır.

Bir zamanlar hayatımıza bütüncül bir bakış hâkimdi. Parçalanmış zihinler; yağmalanmış, heder edilmiş zamanlar bize uzaktı. Evvel zaman içinde diye başlardı masallarımız. O yitik çağın sığınağı, korunağı masallar. İyiler kazanırdı hep. Gökten düşen üç elma cümlemiz için en çok ‘umut’ demektir. O incelikler, o hayaller şimdi nerede? Değirmen misali dünya. Şikâyet etmiyorum dost, sadece mevcut ile mazi arasında gidip geliyorum. Evvel zaman değil de zaman zaman içinde şimdi. “Orhan zamanından kalma bir duvar” şehirdeki ikinci zamana kapılar açıyor. Kubbelerin, çınarların, çarşıların da öyle değil mi? Asıl Bursa derinlerdedir. Mademki görmek nasip oldu. Seyir defterine kayıt düşmeli. Kıyıcı zamanın elinden kurtardığımız kârdır derim.

Kuruluş günlerinin sevinci, heyecanı içinde bahtı açık bir şehirdin. Sabır, dua ve gayret ile çıkılan yolda gönül seferimizi taçlandırdın. Âdeti yeniden var oldun. Taş üstüne taş koyan mahir ustaların vardı. Harcına kutsal emek ve alın teri karışmış. Taşa sinmiş gül kokusu. Maneviyat ikliminde sahil yakınlık ve sonsuza yöneliş. Tanpınar'ın ifade ettiği gibi: “Cedlerimiz inşa etmiyorlar, ibadet ediyorlardı. Maddeye geçmesini ısrarla istedikleri bir ruh ve imanları vardı. Taş, ellerinde canlanıyor; bir ruh parçası kesiliyordu.”

Zaman denen esrarlı perde açılıyor. Görünür oluyor bütün güzelliğin. Varlığın Osman Gazi ile Orhan Gazi ile Emir Sultan ile Nilüfer Hatun ile Somuncu Baba ile anlam kazandı. Şu fâni âlemde anılmak için bir vesile gerek. Başkent oluşun büyük bahtiyarlık. Kıymetli bir hatırayı taşıyorsun. Ey güzel Bursa, kaç şehre nasip olur bu ödül? Denizi aşır da karşı yakaya geçen yiğitlerin seni unutmuş gibi olsa da “bir başkent daima başkenttir.” Üzülme a dost, gidenler dönecek bir gün.

Âşık Çelebi, Bursa'yı yeryüzünde merkezî bir konuma taşır ve der ki: “*Bursa'dur ki yeryüzünün cenânıdır. Güya memâlik-i Rum bir kâleb-i beşerdür ki Bursa anun cânıdır.*” Evet, bu topraklar insanlık ağacının gövdesi; Bursa ise canıdır, özüdür. Hiç tasalanma, kederlenme; değerbilir insanlar varoldukça solmayacak güzelliğin.

Fetih, bir beldeyi solmaz hakikate açmak için yürümenin adı. İnsanlık haberdar olsun diye çıkılan yolda sınır dediğin nedir ki dost! Başka diyarlarda insanlar esaret altında kıvranırsa durmak bize yaraşır mı? Zulmedenlerden olmadık. Kötülük odaklarıyla yapılan mücadele cümlemiz için korunaklı bir alan tesis etmişti. Osmanlı, nihayetinde bir barış nizamı kurmuştu. Şehir ahalisi içinde gayrimüslimler de vardı. Hoşgörür ikliminde çiçeklendi şehir. Renkler ve sesler buluşması bir ahenk içinde çağlar boyunca devam etti. Bir şarkıyı biz birlikte söylemedik mi? Seneler geldi geçti kardeşliğimiz, komşuluğumuz hiç eskimedi.

Olup bitenleri nasıl unuturum. Ne varsa gerçeğe dair gün ışığına çıkacak. O yangınlar, yıkımlar ah ... Takvimden herhangi bir yaprak değil ki Fetret devri, 1855 depremi, Yunan işgali ... Ve Anka kuşu gibi küllerinden yeniden doğuşunu okudum senin. Demek ki yılmak, yıkılmak yok. Hayatın devam ettiğini ısrarla söylerken umuttan yanayız daima.

“*Bursa'da bir eski cami avlusu/Küçük şadırvanda şakırdayan su*” mısraları dilimde. Ulucamii'de ikinci vakti ... Bir bahar günü sana gelmişim. Ulucamii'de buluşmak varmış. Su sesi karşılıyor bizi. İnsanı dinlendiren, ferah bir iç evren. Suyun şırıltısı, *Kur'an* sesine karışıyor. Maveradan kanatlanmış kelimeler birer yapı taşı gibi. Yekpare zamanın ışıltısı bu. Bütünlüğe erişme çabası. Mekânı sonsuza taşıyan su, hendesenin dar kalıplarını aşılıyor. Işık ışık uhrevî bir zaman yaşanıyor. Duvarlarda inceden işlenmiş hat yazıları ve mavi çiniler... “*Yüzlerce çeşmenin serinliğinden / Ovanın yeşili, göğün mavisî*”

Yeşil Bursa, şimdi de yeşil midir? Kesildi, biçildi ova; viran oldu bağlar, bahçeler ... Evliya Çelebi'miz “*Velhasıl Bursa sudan ibarettir*” demişti. Akışı güzel su, sevgiliyi arayan su, bizi diri kılan ... Su çevresinde sarmaşık misali gelişip serpildi şehir. Medeniyetimiz özü itibarıyla suya adanmış bir güzelleme gibidir. Hayat bahşeden, şehri müzeyyen kılan çeşmelerden yine sular aksa diyorum. Buna ihtiyacımız var. Çeşmeler ki almadan vermenin adı. Çeşmeler ki insani sıcaklık taşır. Onlar mahalle başında bir muştı gibi dururlar. Çeşmelerden akan varoluş sevinci. Çocuklar ve çeşmeler bir araya geldiğinde mahalle daha bir güzeldir. Sadece 'sahib'ül hayrat' diyerek imza atmışlardı. Ne isim, ne soy isim sadece 'sahib'ül hayrat'. Dünyanın sunduğu ünvanlardan azade duruş. Bu irfani derinliğe yeniden kavuşmak elzem değil mi dost? Kaybettiğimiz güzellikleri bir çırpıda bulmak kolay değil elbet. Bizler neyi kaybettiğimizi hatırlarsak eğer engeller aşılacak.

Bir vakit İnkaya Çınarı altında nefeslenmiştik. Serin bir gündü. Bir demlik çaya eşlik eden dostça sohbetimizi hatırlıyorum. Kuşların kanat çırpıtığı o esmer gök sanki yağmura hazırlanıyordu. Zaman ırmağında yıkanmış gibi yeryüzü. Ey bilge ağaç, gölgenden kimler geldi, kimler geçti? Bursa'nın iyi günlerini, kötü günlerini gördün. O görkemli duruşun tanıklığa işaret. Tarihi bir derinliği duyuruyorsun. Sadrazam Keçeci Fuat Paşa, Bursa için "*Osmanlı tarihinin dibacesi*" derken o fetih günlerini hatırlatır. Göğe uzanan dalların altında nice acılar, sevinçler yaşandı. Fetih günlerini gördün ve uç verdi dalların. Çiçeklenip umuda yürüdün. Keder yüklü işgal günlerini de gördün. Kan ağladı çocukların. Kurşunlandı gövden ama direnmesini bildin. Varlığın derin köklerin ile anlamlı. Devamlılık fikri insana huzur veriyor. Bizden önce var olanlar, varlığını nasıl sürdürmüş? Onları hayata bağlayan sır neydi? "*Mazi ile nerede ve nasıl buluşacağız?*" demişti Tanpınar. Hayatı yaşanılır kılan düşünce odağında bir arayış başlamalı.

Asırlık çınarların vardı. Adın hayat ağacı ile özdeş. Görkemli çınarların direnci, sürekliliği, kuşatıcılığı sana da yansımış. Bursa, ey sevgili, ta gönülden senin için 'Çınarşehir' diyesim gelir. Güngörmüş ağaçlar içinde şimdi hatırlayabildiklerim: Dua Çınarı, Ulufeli Çınarı, Kiremitçi Çınarı, Pirinçhanı Çınarı... Hürmet edip özenle bakımını yapanlara daima hayır duamız vardır. Lakin bir Kavaklı Çınarı var ki yaşadığımız modern zamanları bütün dehşetiyle duyuruyor. O çınarın da bir kalbi var. Boşluğu beton ile dolduran kişi, ah olup biteni gönül gözü ile bir görebilse. İşte o vakit yaralar iyileşir. O asırlık çınarların kol kanat gerdiği, kök saldıgı güzelliğe, iyiliğe muhtacız.

Hatırla, ilkin baharda gelmiştim. Sözün büyüünde saklı yeşil Bursa ile gördüğüm yeni Bursa arasında çaresiz bir şaşkınlığı yaşamıştım. Hayal kırıklığıydı yaşanan. Betonlaşma almış yürümüş. Yeşil Bursa'yı aradım lakin apartmanlar, caddeler, iş merkezleri, gökdelenler geçit vermedi. Sert ve keskin modern zamanlar ne getirdi şehrimize ve ne götürdü şehrimizden? İyice hesap etmek gerek. Neylersin dost, elde kalan yine hüznün...

Bahar mevsimindeyiz. Rengârenk çiçekler, taze çimenler yeni günü karşılıyor. Sürgün veriyor dallar. İnsanı umutlu kılan diriliş günleri. Bulduğum şehirde ikindiden sonra inceden bir yağmur başlıyor. Kırkikinci yağmurları... Yağmurdan sonra canım toprak kokusu insanı alıp götürüyor. Burada bağ-bahçe işleri de başladı. Durmak zamanı değil. Toprağın çağrısı... Kuş sesleri dolduruyor sınıfı. Çocukların gözü dışarıda. Bu ara hep şöyle sesleniyorlar: "*Öğretmenim kıra gidelim mi, öğretmenim Pınarbaşı'na gidelim mi?*"

Biz ki gün gelir de göçer gideriz. Bir güzellik, iyilik kalırsa ne mutlu. Zaman geçse de "*şehir asla unutmaz*" değil mi? Bil ki sende saklı olanı arama çabası hep devam edecek. Zira kadim şehirler insanla sürekli konuşur. Bir şehrin hâldeş olması, sırdaş olması, konuşması güzel. Zaman ırmağında bir yolcu gibiyim. İşte her başlangıcın bir sonu olduğu gibi söz de hitama eriyor. Unutanlardan olmalıyım. Selam ve muhabbet ile ey aziz şehir!..